

є полісемантичним, когнітивно багатограним, оцінно маркованим. Крім того, поет добре володів фразеологічним багатством мови. Розглянуті фразеологізми у його творах акумулюють найістотнішу інформацію стосовно позначуваного (Бога), засвідчуючи еволюцію релігійних поглядів польського народу, вони завжди прагматично спрямовані, тобто не лише щось констатують, а й оцінюють, повчають, застерігають тощо. Загалом концепт *БОГ* виразно демонструє ту сферу, в якій яскраво виявляються духовні цінності польського етносу.

Список використаної літератури

1. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: нариси. Київ: Довіра, 2007. 262 с.
2. Жуйкова М.В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа», 2007. 416 с.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. Київ: Академія, 2008. 464 с.
4. Словацький Ю. Вибрані твори: в 2 т. Київ: Вид-во художньої літератури, 1959. Т. 1. 445 с.

Ірина Нестайко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

ЮЛУШ СЛОВАЦЬКИЙ КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ

Анотація

Статтю присвячено аналізу творчості Ю. Словацького, окреслено перші спроби перекладів творів Словацького на українську мову, висвітлено основні теми у літературному доробку автора, звернено увагу на демократичний настрій творів Ю. Словацького, його своєрідний стиль і сублімовану мову.

Ключові слова: поезія Ю. Словацького, переклади, польська література, ліризм, романтизм.

Key words: poetry of Y. Slovatsky, translations, Polish literature, lyricism, romanticism.

Юліуш Словацький – один з найвидатніших творців польської літератури епохи романтизму, є автором прекрасних драматичних творів, повістей і поезій, балад, ліричних творів, котрі мали великий вплив на наступні покоління людей пера. Справжньою окрасою і цінністю є листи поета до матері – Саломеї Словацької-Бекю, які збереглися і до сьогодні. Поезія Словацького відзначається на фоні інших творців глибоким ліризмом, а твори ранньої молодості мали характер сентиментальний. Для своїх сонетів автор черпав натхнення з англійської поезії, однак носили вони характер меланхолійний. Великий вплив на його творчість мали твори Дж. Байрона, під впливом котрого Словацький створив 7 поетичних повістей з відповідною стилістикою. Помічаємо у них тенденції готики і орієнталізму (захоплення східними мотивами) («Чернець», «Шанфарій», «Араб», «Змій»). Вагомий вплив на творчість поета мала і українська народна творчість, яку сам він вважав джерелом та зразком національної поезії. У його творчості ми знаходимо й український фольклор.

Творчість Юліуша Словацького неодноразово досліджувалася і досліджується українськими, польськими і зарубіжними вченими. Свого часу зацікавлення поезією Словацького викликало у Олени Пчілки, І. Верхратського, М. Старицького, В. Щурата, М. Зерова, М. Рильського, Д. Павличка та ін.. Дослідниками творчості Ю. Словацького є також М. Мочульський, Г. Вервес, С. Левінська, Р. Радишевський, Г. Грабович. Глибокому Аналізу підлягають видання творів Ю. Словацького, а саме: філологічні питання у його творчості, дослідження мови, версифікації та стилістики, спроби синтезу, проблеми цілісності його творчості, епічна та драматична творчість, сприймання Словацького у Польщі, Словацький у

народній Польщі, сприйняття Словацького за кордоном. Не байдужими до творчості поета-романтика виявилися і українські митці. Твори Словацького перекладали на українську мову Олена Пчілка, Іван Верхратський, Михайло Старицький, Василь Щурат, Микола Зеров, Максим Рильський, Дмитро Павличко, Роман Лубківський, Василь Білоцерківський та ін. [2]. Творчість Ю. Словацького заслуговує пошани, ми натрапляємо на чисельні дослідження, але все ж потребує вивчення глибшого перекладацька спадщина. Тому ставимо за мету вивчити та проаналізувати своєрідність перекладів творів різними авторами.

Друга половина XIX і початок XX ст. характеризується поживленням польсько-українських літературних зв'язків. Український читач мав можливість пізнати польську літературу завдяки чисельним перекладам, котрі друкувалися на шпальтах українських журналів. Періодика представляла різні ідейні напрямки. Можна виокремити такі: «Діло», «Руслан», «Буковина», «Українська хата», «Життя і Слово». Особливо важливими були переклади польської літератури в прогресивних, як на той час, виданнях «Літературно-науковий Вісник», «Записки Наукового Товариства ім.. Шевченка»[4].

Польська романтична поезія була широко представлена на шпальтах української періодики, однак шлях творів Юліуша Словацького до українського читача був складним.

За Західноукраїнських землях велика кількість читачів добре знали польську мову. Читали вони польську літературу в оригіналі, що у свою чергу не сприяло популяризації окремих творів в українських перекладах. Крім того, тогочасна австрійська цензура боролася з літературою, котра перевозилася до Польщі з еміграції, до котрої і відносились праці Ю. Словацького [2].

Перші спроби перекладів творів Словацького на українську мову з'явилися лише у 80-х роках XIX ст. Першими на українську мову було перекладено твори «Ojciec zadźmionych» (1876) і «W Szwajcarii» (1880) Іваном Верхрацьким. Аналізуючи перші спроби перекладів, можна ствердити, що були вони не зовсім вдалимими спробами, оскільки їхню мову можна вважати

своєрідною контамінацією полонізмів з лексикою галицьких діалектів. Ямбічний ритм, котрий Словацький використовував у творі, став для перекладача непереборною трудностю, і був замінений І. Верхрацьким на білий вірш [2].

Вдруге спробував перекласти твір «В Швейцарії» українською мовою у 1890 р. у Львові Володимир Кальба. Автор намагався передати якомога точніше текст поеми Словацького, зберігаючи мішаний метр вірша, однак і в цьому випадку велика кількість полонізмів і провінціалізмів значно знизила якість перекладу.

Спроби перекладу творів Юліуша Словацького щоразу збільшувались. У 1897 році у львівському журналі «Діло» з'явився новий переклад «Батька Зачумлених» під назвою «Czuma w El'-Arisz». Автором був Василь Щурат, на той час дуже відома постать в літературних колах Західної України. Належав він до групи української інтелігенції, яка активно співпрацювала з українською і польською пресою. Також писав статті літературно-критичні про польсько-українські літературні зв'язки («Коліївщина у польській літературі до 1841 року», «Шевченко і Поляки», «Міцкевич в українському письменстві» та багато інших). Переклад В. Щурата відрізнявся від інших передусім досконалою україністикою, а також збереженням майже ідентичної версифікації, а також ідеальне відтворення дійсності, котре відповідало оригіналу [2].

Власну версію перекладу поеми Ю. Словацького «У Швейцарії» за презентував українському читачеві у 1907 році поет і перекладач Сидір Твердохліб. Фрагменти цього твору були опубліковані у альманасі «Молодої Музи», а пізніше у львівському журналі «Діло». Перекладач старався якнайточніше передати дух творів Словацького, творячи з цією метою чисельні неологізми словотвірні і семантичні. Переклади Сидора Твердохліба можна назвати найбільш «українізованими». Це зауважив В. Щурат, стверджуючи, що важко їх зрозуміти, не знаючи питомої української літератури [2].

Значний вклад в історію перекладів творів Юліуша Словацького на українську мову вніс також видатний поет Михайло Старицький. Його переклади були досить своєрідні, не завжди йому вдавалося передати їх зміст, дописував свої фрагменти, змінював порядок окремих частин віршів. Тому, скоріш слід говорити про переробки, на які він наважувався у свої перекладацькій практиці [4].

На увагу заслуговує переклад поеми «Anhelli» у перекладі Петра Стебніцького, котрий був надрукований у одному з найкращих українських журналів «Літературно-науковий Вісник» з нагоди сотої річниці від дня народження видатного польського поета у 1909 році. Петро Стебніцький до свого перекладу додав коротку передмову, в якій підкреслив, що «між трьома геніальними поетами (Міцкевич, Словацький, Красінський) Словацький займає середнє місце, і саме він найближче до Міцкевича своєю уявою, багатством мови, красою форми і мелодійністю вірша. Перекладач звернув увагу на складну історію літературної спадщини поета «Повне визнання своїх заслуг і свого внеску у польську літературу Словацький отримав лише після смерті. За життя блиск його творчості гас у променях слави Міцкевича» [2].

Аналізуючи літературний доробок видатного польського романтика, П. Стебніцький підкреслював надзвичайний демократизм його творчості, що заслуговувало на повагу не лише його земляків. Звертаючи увагу на революційний характер поезії Словацького, перекладач зауважив «боротьба за свободу, протест проти насилля на духом, над народними повстаннями, віра у перемогу духа, любов до всіх людей – це найважливіші струни ліри Словацького». Стебніцький вважав поему «Anhelli» однією з найкращих поем Словацького, написану у 1837-38 рр. у час розквіту його таланту. Твір був перекладений повністю, без будь-яких змін і доповнень. Перекладач зберіг форму поеми, поділ на частини, синтаксичну структураїнській мові [2].

Демократичний настрій творів Ю. Словацького, його своєрідний стиль і сублімована мова привернули увагу Олени Пчілки, відомої української письменниці творів для дітей та суспільної діячки. У 1909 році на шпальтах

журналу «Рідний Край» вона опублікувала свій переклад ліричних творів віршів і фрагменти драми «Lilla Weneda» Ю.Словацького. Через рік письменниця видала невеличку книгу про Юліуша Словацького, котрою підсумувала урочистості ювілею на Україні, пов'язаного з сотою річницею від дня народження видатного польського поета. До власних перекладів Олена Пчілка додала ще коротку біографію польського романтика та нарис творчості [2].

Як бачимо, твори Юліуша Словацького поступово, але впевнено прокладали собі шлях до українського читача. В період від 1876 до 1910 року перекладено велику кількість творів поета. Слід зауважити, що значну роль у процесі популяризації творчості видатного польського романтика відіграла українська періодика.

Список використаної літератури

1. Матвіїшин Я.О. Переклади та інші рукописні матеріали, що стосуються Юліуша Словацького в архівах і бібліотеках Києва. Dialog dwóch kultur. Діалог двох культур. Rocznik XI. Zeszyt I. 3-10 września 2026 roku. Warszawa, 2017. С.76-84
2. Ciwkacz Olga. Twórczość Juliusza Słowackiego w ukraińskich czasopismach i drukach zwartych końca XIX i początku XX wieku. [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tw%C3%B3rczo%C5%9B%C4%87 Juliusza S%C5%82owackiego w uk-2.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Tw%C3%B3rczo%C5%9B%C4%87%20Juliusza%20S%C5%82owackiego%20w%20uk-2.pdf)
3. Korbycz H. Literatura polska na łamach „LNW” (1898-1906), „Warszawskie Zeszyty Ukrainoznawcze : spotkania polsko-ukraińskie : studia ucrainica”, 1998, nr 6-7, s. 219.
4. „Zapiski Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki” (1892-1938) – czasopismo Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki we Lwowie

Ольга Пелешок,

доктор філософії з журналістики, асистент,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка